

Qishloq xo'jaligini raqamlashtirish sharoitida agrar iqtisodiyotni rivojlantirish

Feruzbek Dilshod o'g'li Jumaniyazov
Urganch davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada respublikamizda qishloq xo'jaligi sohasini rivojlantirish uchun raqamlashtirish asosida iqtisodiy samaradorlikga erishish bo'yicha ilmiy-nazariy fikr-mulohazalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: agro iqtisodiyot, raqamlashtirish siyosati, islohat, PF-5742, iqtisodiyot elementlari, texnologiya, tranzaktsion xarajatlar

Development of agrarian economy in the conditions of digitization of agriculture

Feruzbek Dilshod o'glu Jumaniyazov
Urganch State University

Abstract: This article presents scientific and theoretical opinions on achieving economic efficiency based on digitization for the development of the agricultural sector in our republic.

Keywords: agricultural economy, digitization policy, reform, PF-5742, economic elements, technology, transaction costs

Kirish

Ma'lumki, bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyoti barcha sohada jadal rivojlanib bormoqda. Shuningdek, agrar sohada ham keng ko'lamda islohatlar olib borilmoqda. Aytishimiz mumkinki, iqtisodiyotni barcha jabhalarida raqamlashtirish faoliyati olib borish o'zining samarali ta'sirini ko'rsatadi. Ushbu maqolada ilmiy tadqiqot faoliyatimdan kelib chiqqan holda, qishloq xo'jaligi sohasida raqamlashtirish jarayonini olib borish uchun davlat tarafidan keng e'tibor qaratilmoqda.

Qishloq xo'jaligini raqamlashtirish bo'yicha davlat islohatlarini tahlil qilar ekanmiz, quyidagilarni asoslashimiz mumkindir:

2021-yil 28-dekabr kuni O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligida agrosanoat majmuasi va Ommaviy axborot vositalari vakillari ishtirokida konferensiya-taqdimot bo'lib o'tdi. Tadbirda qishloq xo'jaligi tarmog'ini jadal raqamlashtirish bo'yicha dasturlar doirasida yaratilgan 10 ta axborot tizimlari va

platformalari taqdim etildi. Anjumanni qishloq xo'jaligi vazirining agrosanoat majmuini raqamlashtirish bo'yicha vazirlik hodimlari ishtirok etishdi¹.

Yurtboshimizning "*Raqamli O'zbekiston - 2030* strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"²gi Farmoni bilan agrosanoatni rivojlantirishga qaratilgan bir necha o'nlab loyihalarni amalga oshirish belgilangan. Shu asosda raqamlashtirish bo'yicha qo'yilgan vazifa va topshiriqlarni jadal suratlarda olib borishda yetakchi xorijiy tajribani o'rganish, jumladan, Yevropa Ittifoqi va Jahon Bankining maslahat va moliyaviy qo'llab-quvvatlashidan, eng yaxshi texnik yechimlardan foydalanilmoqda. Ma'lumki, ohirgi 15 yil ichida O'zbekiston aholisi 27 milliondan deyarli 40 millionga yetdi, har bir kishi uchun ajratilgan yer maydoni esa 23 sotixdan 16 sotixga kamaydi.

Takidlash lozimki, 1 gektar yerni sug'orish uchun mo'ljallangan suv resurslari 3048 m³ dan 2889 m³ ga qisqardi. Mazkur muammoning yechimini aniqlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 17-iyundagi PF-5742-sonli qishloq xo'jaligida yer va suv resurslaridan samarali foydalanishga qaratilgan Farmoni³ qabul qilindi. Ushbu farmonda yerning aniq hisobini yuritish va yer maydonlarining meliorativ holati haqidagi ma'lumotlar bazasini shakllantirish masalalari belgilangan.

O'zbekiston agrosanoat majmuasi uchun mustaqillik davri burilish nuqtalaridan biri bo'ldi, qishloq xo'jaligi sohani raqamlashtirish masalalarida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmay qoldi. Shu paytdan boshlab agrosanoat bozorining yirik ishtirokchilari davlatdan mustaqil ravishda o'zlarining axborot tuzilmalarini yaratishni boshladilar. Bu davlatning yirik agrobiznesga ta'sirini yo'qotishiga, agrosanoat majmuasini rivojlantirishni rag'batlantirish bo'yicha chora-tadbirlar samaradorligini pasayishiga va kichik ishlab chiqaruvchilarning faoliyatini kengaytirish imkoniyatlarini yo'qotishiga olib keldi.

Hozirgi bosqichda raqamlashtirish alohida xo'jalik yurituvchi subyektlar, davlatlar siyosatiga ta'sir ko'rsatishning kuchli usullaridan biriga aylandi. Yurtimizda iqtisodiyot va uning tarmoqlarini raqamlashtirish jarayoni boshlandi. Bunday tadbirlarning maqsadi zamonaviy texnologiyalar tarmoqlari va tizimlarini o'z ichiga olgan keng ko'lamlil masalalar bo'yicha tegishli ma'lumotlar bazalari bilan yagona axborot makonini yaratishdir.

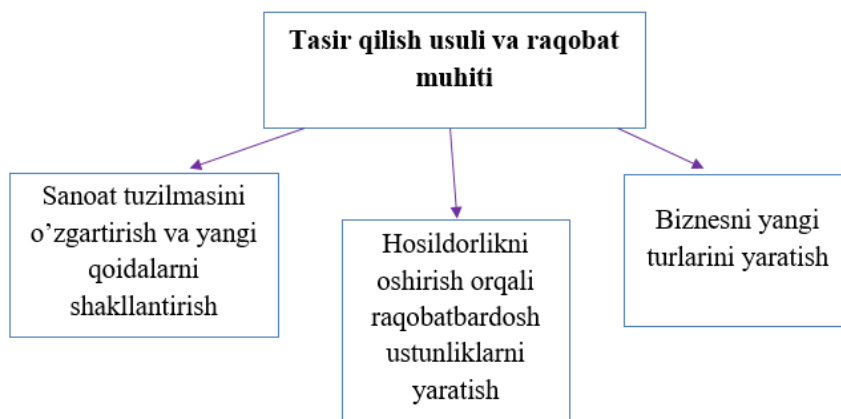
Agrosanoat majmuasidagi mavjud axborot muhitining samarasizligi ishlab chiqarishning tranzaksion xarajatlarining o'sishiga olib keladi, bu oziq-ovqat mahsulotlarining moliyaviy mavjudligi darajasida aks etadi va mahalliy qishloq xo'jaligi mahsulotlarining xorijiy analoglarga nisbatan raqobatbardoshligiga salbiy

¹ <https://www.agro.uz/11-0003/>

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.10.2020 yildagi PF-6079-son

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 17.06.2019 yildagi PF-5742-son

ta'sir qiladi. Axborot komponenti raqobat muhitiga qanday ta'sir qilishi, 1-jadvalda bayon etilgan:

1-jadval.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda doimiy oziq-ovqat tanqisligi mavjud. Ushbu tanqislikni ko'rib chiqadigan bo'lsak:

- *ekologik toza qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish:*
- *sog'lom ovqatlanish tarafdorlari sonining ko'payishi, bu ekologik toza mahsulotlarga talabni oshiradi;*
- *yirik savdo tarmoqlarining barcha bitimlar bo'yicha maksimal foyda olishga yo'naltirilganligi, bu esa sotiladigan oziq-ovqat mahsulotlarining tarkibi va kelib chiqishi jim bo'lishiga olib keladi;*
- *turli mamlakatlarda agrosanoat majmuasini rivojlantirish bo'yicha raqamlashtirish boshqaruviga o'tishning o'zgaruvchanligini global bozorlarda yopiq raqobat va kichik ishlab chiqaruvchilarni kamsitishga olib keladi.*

Raqamli iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyati - bu ma'lumotlarni elektron shaklda saqlash va ma'lumotlarni doimiy ravishda katta hajmda qayta ishlash bilan iqtisodiy faoliyatni amalga oshirish, bu esa biznes jarayonlarini optimallashtirish uchun asos bo'lgan aniq va ob'ektiv tahliliy xulosalarni olish imkonini beradi. Raqamli vositalarni jalb qilish bilan ishlaydigan iqtisodiyotning tarkibiy qismlari narsalar Interneti, blokcheyn, sun'iy intellektga aylandi⁴.

Qishloq xo'jaligi sanoatini raqamlashtirish yo'llari quyidagicha bo'lishi mumkin:

- *aholining tadbirkorlik faoliyatini olib borishning zamonaviy sharoitlariga moslashishi uchun ijtimoiy tarkibiy qismning o'zgarishi bilan tavsiflanadigan o'z-o'zidan tashkil etilgan o'z-o'zini tashkil etish;*
- *markazlashtirilgan boshqaruv-raqamlashtirishning barcha bosqichlari huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi, Qonunchilik darajasida tasdiqlangan normalarning bajarilishi davlat idoralari tomonidan nazorat qilinadi;*

⁴ Семин А.Н., Кислицкий М.М., Агнаева И.Ю., Ворона В.Ю. Отечественный опыт формирования локального уровня сельской экономики средствами цифровых технологий // ЭТАП. 2018. №6. – С. 73-85.

➤ *yo'naltirilgan raqamlashtirish.*

Raqamli texnologiyalar segmentini rivojlantirish uchun rivojlangan axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini tayyorlash zarur. Raqamli iqtisodiyot oldida turgan muammolarni hal qilish uchun tegishli bilim bazalari, axborot resurslari va interaktiv jamoalar, integratsiyalashgan biznes platformalarining keng tarmog'i, raqamli muhit va yangi sharoitlarda ishlashi mumkin bo'lgan kadrlar kerak. Bunday keng qamrovli yondashuv raqamli ekotizimni yaratishga imkon beradi, unda har bir ishtirokchi ikki tomonlama rol o'ynaydi - mijoz va ma'lumotlar serveri. Bu agrar raqamli ekotizimlar faoliyat ko'rsatadigan mavzuga yo'naltirilgan klasterlar uchun asos yaratadi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish agrosanoat majmuasida mahsuldorlik va rentabellikning o'sish sur'atlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bunga yaqqol misol Isroil bo'lib, unda yer resurslarining atigi 20 foizi qishloq xo'jaligi faoliyati uchun mos keladi va shu bilan birga aholining oziq-ovqat bilan ta'minlanishi 95 foizni tashkil etadi. Bunday holda, qulay tabiiy-iqlim sharoitlarining yo'qligi innovatsion texnologiyalar imkoniyatlari bilan qoplanadi. Agrosanoat majmuasiga raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligining yana bir misoli "aqlli" fermer xo'jaliklarini yaratishdir. Ushbu texnologiya sut ishlab chiqarishni o'rtacha 30-40% ga oshirishga imkon beradi, transportni boshqarishning zamonaviy usullaridan foydalanish yoqilg'i xarajatlarini 20% ga kamaytirishga imkon beradi⁵.

Qishloq xo'jaligini raqamlashtirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan omillar quyidagilar:

- ✚ qishloq tuzilmalarining xususiyatlari;
- ✚ mehnatni tashkil etish;
- ✚ amaldagi boshqaruv texnologiyalari;
- ✚ boshqaruv tizimini avtomatlashtirish darajasi;
- ✚ qishloq xo'jaligi xodimlarining kasbiy shaxsiy fazilatlarini;
- ✚ fermer xo'jaligi faoliyati natijalariga xodimlarning qiziqish darajasi.

Raqamli texnologiyalar hamma joyda qo'llanilmaydi, faqat alohida xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan qo'llaniladi. Buning sababi, agrosanoat majmuasi ehtiyojlari uchun dasturiy ta'minot ishlab chiquvchilari ma'lum texnologiyalarni yaratish va ishlashi uchun zarur bo'lgan to'liq ma'lumotlar bazalariga ega emaslar. Innovatsion qishloq xo'jaligiga davlat siyosati va xususiy investitsiyalar strategiyasi aniq qishloq xo'jaligini rivojlantirish, ma'lumotlar bazasini integratsiyasini joriy etish, mobil yechimlar va boshqaruv va buxgalteriya sensorlarini ommalashtirishga qaratilgan bo'lishi kerak.

⁵ Afonina V.E. The impact of digitalization on the development of the agrarian sector of the economy // MSH. 2018. №3. - With. 15-17.

Qishloq xo'jaligi sanoatini raqamlashtirish samaradorligini nafaqat vositachilar, balki oxirgi xaridorlar bilan ham bitimlar tuziladigan agrosanoat majmuasi tovarlarini sotish uchun elektron platforma yaratish orqali oshirish mumkin.

Raqamli iqtisodiyot elementlari yerlarni, ekinlarni monitoring qilish, ishlab chiqaruvchi va xaridor o'rtasidagi hisob-kitoblarni optimallashtirish, investitsiya va kredit tizimini ratsionalizatsiya qilish, ijtimoiy sug'urta uchun ishlatilishi mumkin. Raqamlashtirish marketing usullaridan faol foydalanishni, monopoliyaga qarshi turishni, iqtisodiyotning barcha ishtirokchilari o'rtasida elektron o'zaro ta'sir o'tkazish uchun sharoit yaratishni ta'minlaydi.

Agrosanoat majmuasining raqamli platformalari. Texnologik raqamli platformalar innovatsion infratuzilmaning elementlari hisoblanadi. Ularning maqsadi tezkor va samarali aloqani ta'minlash, fermerlarning boshqa manfaatdor tomonlar bilan bevosita o'zaro munosabatlarini rag'batlantirishdir.

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, butun dunyoda bo'lgani kabi O'zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotni faol rivojlantirish, shuningdek, qishloq xo'jaligida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish juda muhim va samarali natijalarga erishish imkoniyatini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Afonina V.E. The impact of digitalization on the development of the agrarian sector of the economy // MSH. 2018. №3. - With. 15-17.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.10.2020 yildagi PF-6079-son
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 17.06.2019 yildagi PF-5742-son
4. Семин А.Н., Кислицкий М.М., Агнаева И.Ю., Ворона В.Ю. Отечественный опыт формирования локального уровня сельской экономики средствами цифровых технологий // ЭТАП. 2018. №6. – С. 73-85.